

(Данас, 21. 05. 2009.)



Овог месеца ће бити тридесет година од када је Маргарет Тачер дошла на власт. Иако је због домаћих околности била пренагљена, Тачер револуција (или како је више позната Тачер-Реган револуција) одмах је постала препознатљиви знак скупа идеја којима је подстакнута политика за ослобађање тржишта од утицаја владе. Три деценије касније свет је у рецесији, а многи глобалну кризу приписују управо овим идејама.

Заправо, чак изван граница политичке левце сматра се да англо-амерички модел капитализма није успео. Он се сматра кривцем за недавну финансијску стагнацију. Међутим, тридесет година накнадног процењивања ситуације нам омогућава да просудимо које елементе Тачер револуције треба сачувати, а које треба унапредити.

Став који је очигледно неопходно променити јесте тај да су минимално регулисана тржишта и под минималним надзором и стабилнија и динамичнија од оних која су подложна опсежним интервенцијама владе. Другим речима, претпоставка Тачерове је била да пропаст владе представља далеко већу опасност по просперитет него пропаст тржишта.

Ово је увек важило за негативну прошлост. Искуства из прошлости показују да је период 1950-1973, када је интервенисање владе у тржишној економији било на врхунцу, био у економском смислу јединствено успешан, при чему није било глобалних рецесија и бржих пораста бруто домаћег производа (ГДП), и пораста ГДП по глави становника, него што је то био случај у било ком периоду пре и после тога.

Неко може да тврди да би економски учинак био и већи без интервенције владе. Међутим, савршена тржишта нису доступнија од савршених влада. Све што имамо на располагању јесте поређење између догађаја у различитим периодима. Та поређења показују да се постиже већи учинак комбинацијом „тржишта плус влада“ него „тржишта минус влада“.

Ипак, до 1970-их „претачеровска“ политичка економија је била у кризи. Најгори симптом тога био је појава „стагфлације“, истовремени скок инфлације и пораст стопе незапослености. Нешто је кренуло наопако у вези са системом економског менаџмента који је завештао Џон Мејнард Кејнс.

Осим тога, потрошња владе била је у порасту, раднички синдикати постајали су све борбенији, политика за контролу плата и даље је пропадала, док су очекивања профита била све мања. Многима се чинило да је домашај владе превазишао њене способности, и да њене способности морају бити ојачане или се њен домашај мора смањити. За тачеризам се испоставило да је најверодостојнија алтернатива за државни социјализам.

Нигел Лосан је био министар финансија у влади Тачерове. Из напора владе да се сузбије инфлација изнедрила се „Лосанова доктрина“, која је први пут представљена 1984, а владе и централне банке су је од тада прихватале. „Освајање инфлације,“ рекао је Лосан, „треба да буде циљ макроекономске политике. А обезбеђивање погодних услова за раст и запослење треба да буде циљ микроекономске политике.“

Овим предлогом је преиначена претходна кејнзијанска ортодоксност према којој макроекономска политика треба да буде усмерена на искорењивање стопе незапослености, док зауздавањем инфлације треба да се бави политика плата. Ипак, упркос свим реформама „економије понуде“ које је спровела влада Тачерове, стопа незапослености је од 1980. била много виша него 1950-их и 1960-их, у просеку 7,4 одсто у Великој Британији, док је током претходних деценија она износила 1,6 одсто.

А шта је са ефектом инфлације? И када је реч о томе подаци од 1980. показују да је била неуједначена, упркос огромном притиску дефлације због конкуренције јефтине радне снаге из Азије. Стопа инфлације у периоду између 1950-1973. и 1980-2007. била је готово иста, мало више од три одсто, док ефекат инфлације није успео да спречи наслеђе „кредитних мехура“ који су довели до рецесије.

Ни политика Тачерове није била успешна када је реч о једном од њених главних циљева, а то је смањење удела потрошње владе у националном доходу. Највише што се може рећи јесте да је она на неко време спречила раст потрошње. Сада су трошкови владе поново у порасту.

У оквиру ослобођања финансијских тржишта широм света, тачеровско-регановска револуција довела је до тога да новац постане средство корупције, без интензивирања претходног раста богатства, изузев за оне веома богате. Просечни грађанин био би двадесет одсто богатији да је светски ГДП по глави становника забележио исту стопу раста у периоду између 1980. и 2007. као у периоду између 1950. и 1973, и то упркос високим стопама раста у Кини у протеклих двадесет година. Штавише, током ослобађања моћи новца, присталице Тачерове су и поред свег њиховог моралисања, допринели моралном паду Запада.

Насупрот овим страшним минусима стоје три плуса. На првом месту је приватизација. Враћањем претежно државних индустрија у приватно власништво, тачеровска револуција је истребила државни социјализам. Британски програм за приватизацију је имао највећи утицај у бившим комунистичким замљама којима је уступио идеје и технике потребне за укидање изузетно неефикасних диригованих економија. Добитак мора бити очуван упркос актуелном захтеву да се „национализују“ банке.

Други успех тачеризма јесте тај што су ослабљени синдикати основани да би штитили слабе од јаких, раднички синдикати су до 1970-их постали непријатељи економског напретка, масовна сила социјалног конзерватизма. Подстицање нове економије на раст изван ових структура био је исправни потез. И на крају, тачеризам је допринео политици одређивања цена и плата путем централне директиве или тропартијске „нагодбе“ између влада, послодаваца и синдиката. То су биле методе фашизма и комунизма, а они на крају не би уништили само економску већ и политичку слободу.

*Аутор је члан Горњег дома британског парламента, почасни професор политичке економије на Универзитету Ворвик, аутор награђиване биографије Џона Мајнарда Кејнза и члан одбора Московског универзитета политичких наука*